

„2 В 1“ – плюсовете и минусите

Неочаквано добра комбинация или генератор на повече проблеми? Обща рецепта май няма

Напоследък България изглежда все по-склонна към политически експерименти – както обикновено се случва, когато духът дълго е бил държан в бутилката и след това е пуснат на воля. Добрата новина е, че експериментите са си в рамките на конституционността, макар и понякога да се приближават опасно близо до ръба.

meком **Албена Бъчварова**

Страната освен поредно – трето в рамките на една година (добре, че 2021-ва върви към края си) гласуване за парламент, ще избира и президент.

Задава се пак нещо, което досега не е било правено – избори „2 в 1“ за НС и за държавен глава. Това ще се случи за първи път, при това в условията на редица неблагоприятни обстоятелства – напастена умора и задълбочаващо се разочарование от политическите сили у избирателите плюс очертаваща се „чудесна“ епидемична COVID обстановка плюс техническите трудности около напасването на машините, осигуряването на необходимия (по-голям) брой и т.н.

→ 20

Плюсове и минуси

Специалисти по конституционно право вече посочиха, че подобно събиране на изборите за двете основни институции в страната не е забранено от основния закон, но в някаква степен се сблъсква с духа му. Гласоподавателят не получава възможност да разграничи ясно какво избира, какво му се предлага при двата съвсем различни по характера си вота. Неслучайно в Конституцията на РБ има заложено разминаване в гласуванията за президент и за парламент, като двете институции са с различен срок на действие – мандатът на НС е 4 години, на държавния глава – 5 г. Точно за да има всички условия да се избегне състояние, в което едновременно и двата центъра на власт са в предизборна ситуация и в пасивност.

„Макар да е ясно, че Конституцията принципно не забранява подобно нещо, президентът и Народното събрание като институции са принципно двете основни носещи колони на демокрацията у нас. Президентът е човекът, който насрочва

изборите за парламент и обратното – депутатите са тези, които определят кога да се проведат президентските избори – и когато едната от двете институции е несигурна, другата трябва да балансира, това е принципното положение“, обясни тази логика проф. Екатерина Михайлова.

Румен Радев също многократно изрази неудоволствието си да се явява на комбинирани избори. Ясно е защо. В сценария на самостоятелен президентски вот той отива като фаворит, а кандидатите на другите партии трябва доста да се потрудят, за да го затруднят. Формулата е ясна, той се е обявил отдавна, в някаква степен е в постоянна предизборна кампания, назначи служебен кабинет, който тръгна с летящ старт и даде на обществото (или поне неговата анти-ГЕРБ част) усещане за справедливост, за анти-застой, дори и когато с действията си стигаше до реваншизъм. Правителството е одобрявано и възприемано като алтернатива на предишното управление. Така както и неговият „баща“ Радев. При „чисти“ президентски избори ситуацията може да се смята, че е много по-изяснена – Радев

и всички останали или Радев vs кандидат на ГЕРБ (ако партията успее да извади истински впечатляваща фигура).

Изборите „2 в 1“ изправят действащия президент пред много повече неизвестни – размиват картината. Двойката Радев-Йотова не е издигната от партия, а ще се окаже неизбежно в контекста на партиен вот, който ще е възможно много по-ожесточен. При двойни избори партиите и коалициите съответно се очаква да получават един и същи номер и за двата вота. Всяка от тях (без вече деклариралите подкрепата си за Радев от ИТН, БСП и „Изправи се БГ. Ние идваме“) ще се стреми към максимално силен, разпознаваем кандидат, за да има взаимно

COVID ЗОНА

Третите избори за тази година също ще се проведат в утежнена от COVID-19 обстановка.

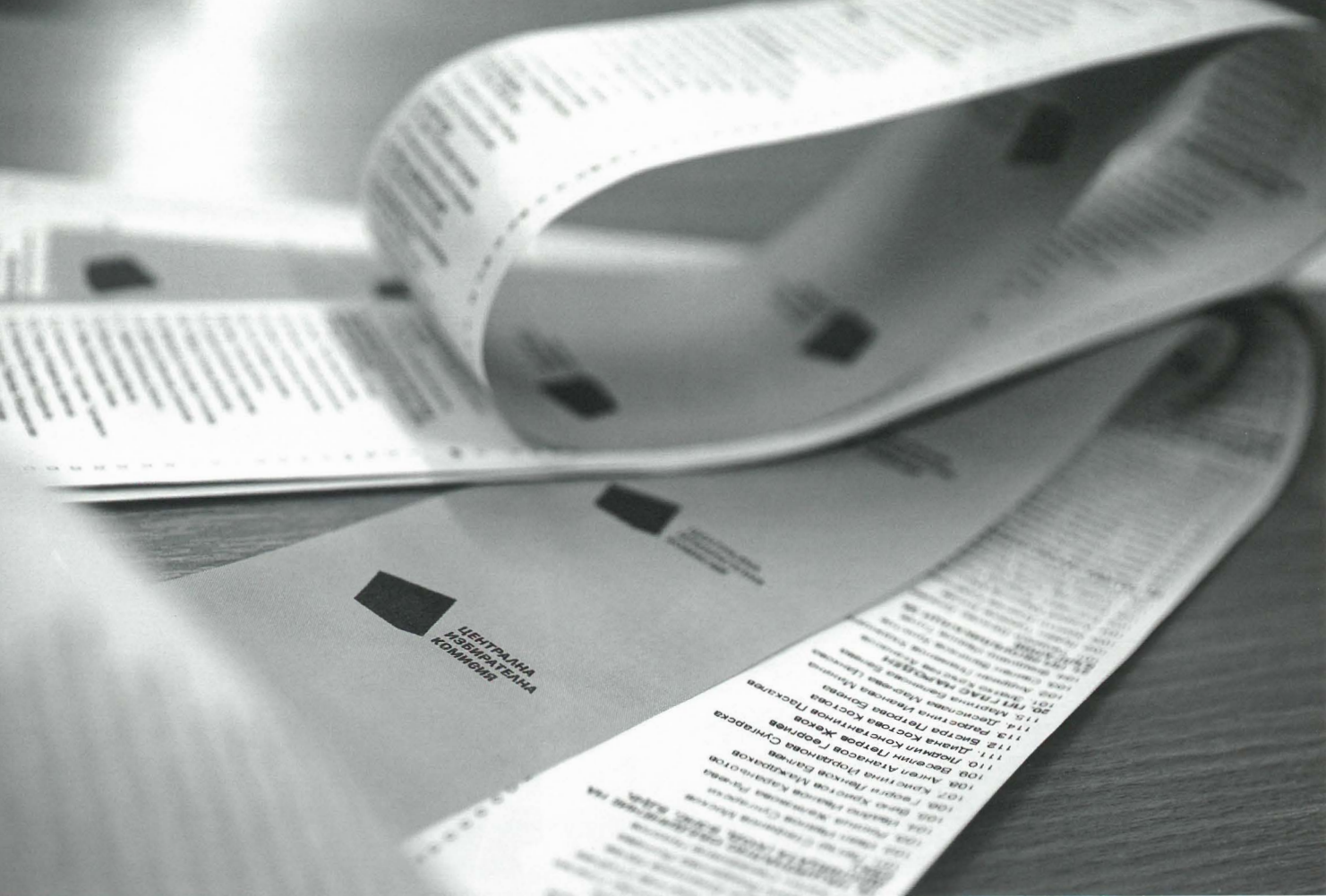
Преди да вземе решението да насрочи парламентарните избори в деня на президентските, Румен Радев се консултира с ЦИК.

наливане на гласове от кандидат към партия, или/и обратно. Разните „патриоти“, които в последните парламенти все не успяват да запишат участие, макар и все още в неясни конфигурации, може да се напънат да излъчат някой по-разпознаваем образ (въпреки дълбоката криза, в която изглеждат). Едва ли „всестранно развитият“ лидер на „Възраждане“ Костадин Костадинов ще пропусне възможността да се пробва и да упражни антимигрантска и антиваксерска реторика. Винаги може да се слага в сметките и някоя нова изненада звезда ала Радев, който изгря на изборите през 2016 г.

Скандалите между т.нар. партии на престола в парламента – при това някои от най-скорошните и съответно запомнящите се са точно между две от партиите, които заявиха подкрепата си за кандидатурата на Радев, в опаковката на „2 в 1“ ерозират рейтинга на сегашния държавен глава. Президентски избори в контекста на парламентарни не носят особени ползи на Радев и той не го и крие.

Предимствата на „2 в 1“ са ясни:

- Технически са по-лесни и са по-евтини – дори и със закупуването на допълнителни машини (според изчисленията на ЦИК около 2000). От Комисията обясниха, че от друга страна, пренастройването на софтуера в три поредни седмици – от парламентарни на президентски първи тур, после и евентуално втори тур, би било изключително сложна задача. И съвсем трудно осъществима за изборите в чужбина;
- Епидемиологично звучи с пъти по-разумно – намаляването на посещенията до изборните секции до две (а в някакъв по-малко реалистичен вариант и до една) е важно. Какво ще е развитието на COVID епидемията към средата на ноември е сложен въпрос – така или иначе за провеждането на изборите есенно-зимният сезон е утежняващ фактор. Досега двете гласувания за НС т.г. бяха в топло време,

И ОЩЕ МАЛКО СТАТИСТИКА

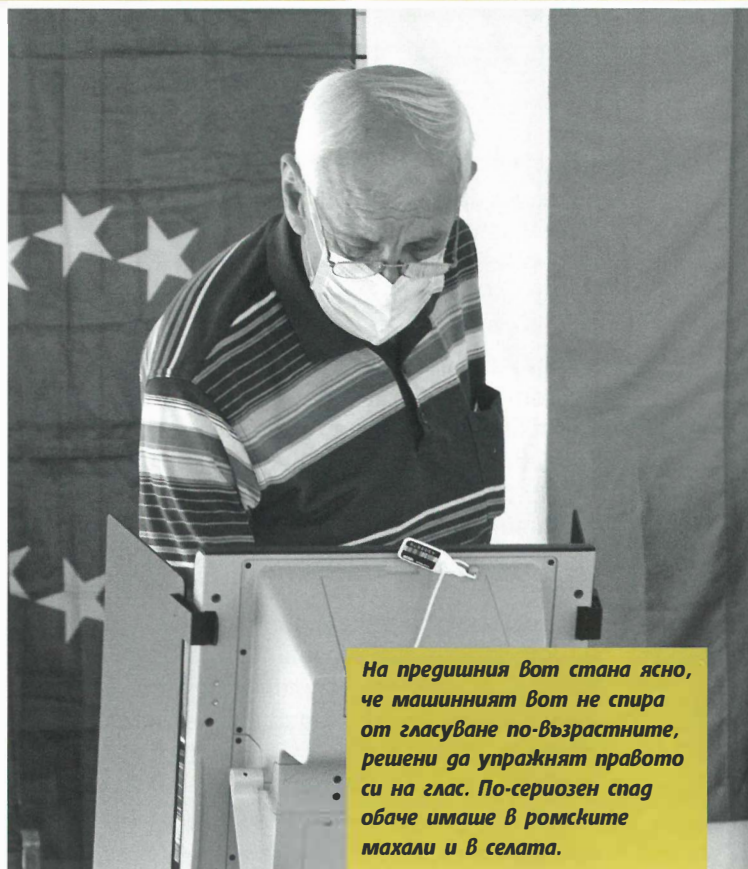
- С най-голям брой гласове е избран президентът Желю Желев през 1992 г. – 2 738 420.
- С най-малък брой гласове е избран президентът Росен Плевнелиев през 2011 г. – 1 698 136.
- С най-голямо мнозинство е избран президентът Георги Първанов през 2006 г. – 75,95 %.
- С най-малко мнозинство е избран президентът Росен Плевнелиев през 2011 г. – 52,58 %.
- Засега Георги Първанов единствен е печелил два последователни мандата.
- На всички избори досега победителят е бил излъчван на втори тур.
- Най-голяма е изненадата на изборите през 2001 г., когато соченият за фаворит Петър Стоянов, кандидат за втори мандат, губи от лидера тогава на БСП, който даже не е в сметките на социолозите за второто място.
- Най-голямата изненада с извънсистемен изграв е през 2006 година, когато на първи тур двойката Сигеров–Шопов с 597 хиляди гласа, или 21,5 на сто, излиза даже не трета, а втора, и отива на балотаж, където губи от Първанов–Марин в съотношение 1:3.
- На изборите през 1992-ра, 1996-а и 2011 година никои не успява да спечели повече от половината гласове на първи тур. През 2001 година на първи тур отново всички кандидати получават по-малко от 50 % от гласовете, като в допълнение гласуват и по-малко от половината избиратели.
- Избирателната активност в първия тур на президентския вот през 2016 г. е най-високата за този тип избори от началото на новото столетие, а гласуването през 2011 г. е абсолютен рекордър по брой на недействителните бюлетини за всички президентски избори.
- По брой действителни гласове на решаващия втори тур през 2016 г. Радев изпреварва предшествениците си Георги Първанов и Росен Плевнелиев и заема трето място в класацията на пряко избраните президенти, нареждайки се след Желю Желев и Петър Стоянов.

позволяващо повече проветряване, отворени пространства и пр.

Избирателната активност

Един от особено интересните въпроси е как съчетаването на най-важните вътове в държавата – единият мажоритарен, другият пропорционален, ще повлияе на избирателната активност. Неизвестните тук отново преобладават.

Едното допускане е, че по-малко разкарване и досаждане на избирателите ще доведе до малко по-голям ентузиазъм за гласуване у тях (или поне до по-малко малък). Серията от избори тази година и последвалата на два пъти демонстрация на политическа немощ в парламентите – единият поставил рекорд по най-късо съществуване,

На предишния вот стана ясно, че машинният вот не спира от гласуване по-възрастните, решени да упражнят правото си на глас. По-сериозен спад обаче имаше в ромските махали и в селата.

другият – рекорд по най-много и непрекъснати изслушвания на министри, скандали и невъзможност да се приемат закони, обаче може да предложи известна умора, досада и неприятно чувство в електората. Дори и в „2 в 1“ имаме президентски избори без вероятно кой знае каква интрига, и парламентарни, при които главното опасение на избирателите ще е да не получат още от същото и натрупаното отчаяние от безсилието на политическата класа. Социологическите агенции вече отчитат и отлив от „Има такъв народ“, появява се вакуум, който много хипотетично може да се запълни от проекта на Кирил Петков и Асен Василев, или да си остане вакуум, който сваля активността.

Първият вот само с машини на 11 юли (поне за мнозинството от секциите) доведе и до сериозен спад в активността – 42,19 на сто. Сред пострадалите бяха от ДПС, формация, която традиционно се радва на добре организиран, лоялен и послушен електорат. Интересно ще е да се види доколко от Движението са стегнали редиците и са обучили избирателите си как се гласува с машина. Ограничаването

на купения вот чрез масирани акции на МВР (според бившия премиер Бойко Борисов акции на сплашване на хората да не подкрепят... ГЕРБ, разбира се) също намали и мерака за гласуване сред определени общности.

Факторът „сезон“ също беше важен – лятото се оказа добро време да се ходи за гъби... в Гърция например. Учениците бяха във ваканции, съответно родителите им в планирани отпуски, настроението – различно, не точно изборно.

Сегашните гласувания ще бъдат през ноември, т.е. от една страна – добре, никой никъде няма да ходи, от друга – може да е студено и на хората да не им се разхожда до урните. Т.е. факторът „време“ за избирателната активност винаги може да бъде тълкуван на воля, но той е второстепенен, ако има наличие на воля, желание и стимул (за промяна, не паричен) у избирателите.

Винаги може да се предположи и че избори „2 в 1“ могат да имат бустерен ефект – ти на мене, аз на тебе, и да издърпат повече гласоподаватели до секциите.

Избирателната активност е важен фактор за легитимността на последващо управление. За да не се стигат до странни ситуации, при които най-голямата партия (по-голяма с двама депутати от втората) при гласували рекордно нисък процент имащи право – 42 на сто и с изборен резултат от 24,08 на сто, да има претенциите, че е гласът на клетия суверен.

Досегашният опит от избори „2 в 1“

Назад във времето база за сравнение, на която да се стъпи в опит за някаква прогноза, няма, ако търсим комбинацията парламентарни–президентски. Но други странни варианти са се случвали.

6 ноември 2016 г. Президентски избори плюс референдум

Всъщност за Румен Радев това ще са вторите избори „2 в 1“. Когато той беше избран – доста изненадващо – за президент през 2016 г., имаше гласуване едновременно и на национален референдум. Да, точно онзи референдум, за който и в името на който съществува ИТН и който е споменаван почти толкова често, колкото и „суверенът“ от Слави Трифонов и сие. Референдумът с трите въпроса – за мажоритарни избори, задължително гласуване и партийна субсидия от 1 лев на глас, поставил началото на нещо като партиен култ. Но колкото и да се кънат членовете на партията на Слави и сценаристи в Референдумата, активността на него е доста по-ниска от тази на провеждащото се едновременно с него гласуване за президент.

Данните на ЦИК сочат, че към 20 ч. на първи тур на президентските избори тогава са **гласували 57,47 на сто**. На референдумата – **50,86 на сто**.

На втория тур активността пада, но остава над 50 на сто – по-точно **е 51,62 на сто**.

25 октомври 2015 г. Местни избори и референдум

Доста необичайна комбинация има и през 2015 г. – едновременно се гласува на местни избори и на референдум. Питането тогава е за подкрепа на електронното гласуване.

Избирателната активност е както следва:

53,60 за местните избори

39,67 на сто за националното допитване

На втория тур на местния вот – вече само кметски и само на някои места, гласуват 40,83 на сто, сочат данните на ЦИК.

Кой ще седне на депутатските банки в следващия парламент не е много лесно да се отгатне - появата на новите играчи Кирил Петков и Асен Василев сериозно променя картината. Но е все по-вероятно за трети път тази година големият губец пак да е БСП.

На тези избори през 2015 г. ЦИК трябваше да се справя със сложни избори с общо пет бюлетини. Отделни бяха за кмет на община, за общински съветници, за кмет на район, кмет на кметство и за референдума (не всички видове използвани от всички избиратели). Активността беше над 50 на сто.

23 октомври 2011 г. Президентски и местни избори в едно

2011 г. предложи една особена комбинация на „2 в 1“ – технологично най-сложните и най-простите избори се проведоха едновременно.

Тогава социолозите предвиждат, че изборителната активност ще е по-висока от тази на президентските избори през 2006 г. Когато Първанов получава над половината от гласовете на пуснали бюлетина, но на първия тур са излезли под 50 на сто от имащите право на глас. Според социолозите през 2011 г. активността ще е 54-55 на сто, според някои даже до 60 на сто, като тя ще е по-висока при гласуването за местните избори.

На първи тур обаче гласуват малко над 51 на сто. На втория тур те са 48 на сто. 54 на сто е активността на втория тур на местните избори, когато се гласува само за кметове на балотаж.

Местните избори са съпроводени със скандали, множество жалби в отделни общини за касирането им, не малко са и оценките са, че това са най-лошо организирани избори в най-новата история на страната. Това бяха изборите, на които имаше сигнали за изхвърлени бюлетини край кофи за боклук, опашки и хаос при предаването на протоколите и скандалът със зала „Универсиада“, тежки критики от омбудсман, ООСЕ и т.н.

Трудно е да се каже дали изборите „2 в 1“ в предишни варианти са довели до по-висока активност. Дали могат да бъдат неочаквано добра комбинация, или да генерират потенциални проблеми. Единна рецепта не изглежда да има. 🍷